

De sjomrim van de joodse begraafplaats in Muiderberg (1724-1932)

HARMEN SNEL

De eerste Asjkenazische (Hoogduitse) joden die in Amsterdam overleden, werden begraven op Beth Haim, de begraafplaats van de Sefardische (Portugese) joden in Ouderkerk aan de Amstel. Nadat de instroom van Hoogduitse joden een vlucht nam in de jaren dertig van de 17de eeuw, begon de Portugese Gemeente steeds meer erop aan te dringen dat de Hoogduitse joden zelf voor hun overledenen moesten gaan zorgen.¹ Daarop werd gezocht naar een geschikte locatie en een stuk grond aangekocht. In 1642 nam de Hoogduitse Gemeente van Amsterdam de begraafplaats in Muiderberg in gebruik.

Het toezicht en de werkzaamheden op de begraafplaats werden uitbesteed aan niet-joden. Omdat de begraafplaats in Muiderberg in het begin van de 18de eeuw vol begon te raken, werd een stuk land gekocht in Zeeburg in de gemeente Diemen. Vanaf 1714 werden in Muiderberg de betalende leden begraven, in Zeeburg de niet betalende leden en de kinderen.

Pas in 1724 werd voor de begraafplaats in Muiderberg een joodse bewaker aangesteld. Het Hebreeuwse woord voor oppasser of bewaker is *sjomeer*, het meervoud daarvan *sjomrim*. De reden dat pas in 1724 iemand uit eigen kring werd aangesteld, had een minder prettige achtergrond.

In dat jaar werd de joodse gemeenschap namelijk geconfronteerd met grafschennis op de begraafplaats in Muiderberg. Een joodse vrouw uit Naarden zag bij een verkoopster van oude kleren in haar woonplaats een stuk linnen te koop liggen, dat naar haar mening afkomstig was van doodskleren. Zij waarschuwde ene Hartog, ook te Naarden woonachtig, die op bezoek ging bij de verkoopster en daar nog meer lappen vond. Een van de lappen had rode vlekken, volgens Hartog mogelijk veroorzaakt door rode wijn. Hartog toog daarop naar Amsterdam en maakte de Parnassijns (bestuurders) van de Hoogduits Joodse Gemeente deelgenoot van zijn vermoedens. De Parnassijns herinnerden zich hierop dat enkele weken eerder ene Israel Wijnschenk was begraven, op wiens doodskleren zich inderdaad rode vlekken hadden bevonden. De vlekken waren, zoals Hartog al vermoed had, afkomstig van rode wijn. Wijnschenk had volgens Pools gebruik bij de *seder* zijn doodskleed gedragen en daarop wijn gemorst.

De Parnassijns besloten de zaak verder te onderzoeken en brachten op 22 februari 1724 een bezoek aan de burgemeester en schepenen van Naarden. De schepenen ondervroegen de oude klerenverkoopster, die bekende het linnen gekocht te hebben van de vrouw

Grafsteen voor de leden van het Doodgravers-College, Amsterdam

Veld B1, Muiderberg

van Jan de Ruiter, de bewaarder van de joodse begraafplaats te Muiderberg. Drie dagen later begaven Moses Frankfort, leraar bij het Doodgravers-College, en Salomon Isaac Rudelsheim, de kosters, zich naar Naarden om het Stadsbestuur te vragen mee te gaan naar Muiderberg. Daar werden de bewaarder, zijn vrouw en beide zonen gearresteerd. Het lukte echter niet de gevangenen een bekentenis te laten doen, totdat Moses Frankfort door enige scherpzinnige vragen de echtgenote door de mand liet vallen. Zij bekende dat zij vier lijken had opgegraven, waaronder Wijnschenk, en dat het echtpaar zich al zes jaar aan dit misdrijf schuldig maakte. Op 28 februari 1724 begaf zich wederom een groep personen naar de begraafplaats, bestaande uit drie heren en twee dames van het Doodgravers-College. Daar ontmoetten zij het Naardens Stadsbestuur en de schout. Zij openden vijf graven, drie van mannen, twee van vrouwen. Van één man en van één vrouw werden inderdaad enige doodskleren vermist. Nieuwe kleren werden op de lijken in de kisten gelegd, waarna de graven gesloten werden. De Joodse Gemeente schreef voor 23 maart 1724 een vastendag uit, omdat het volgens de Talmoed een zonde der levenden is om overleden op te graven. Jan de Ruiter en zijn echtgenote werden geselsd en gebrandmerkt en voor eeuwig verbannen. Meteen nadat de grafschennis geconstateerd was, had de Joodse Gemeente besloten een jood aan te stellen als *sjomeer*. Al op 27 februari 1724 volgde de aanstelling van Zelig ben Sjmaje. Zijn familie zou tot 1 januari 1933 het ambt van bewaarder uitoefenen en in het huis bij de begraafplaats blijven wonen.

Genealogie van de *sjomrim* van de joodse begraafplaats in Muiderberg.²

I. *Salomon Marcus (Pinchas Zelig ben Sjmaje Sjochet)*, geb. Amsterdam, opzichter begraafplaats (1724-1753), overl. Muiderberg 10-9-1753, begr. ald., zn. van Marcus Moses (Sjmaje ben Mozuz Sjochet Heilbron) en Hendrikje Moses, tr. vóór 1724 *Sara Andries*, overl. Muiderberg 3-3-1760, begr. ald., mogelijk dr. van Andries Naarden (Ansjel Nerden) en Roosje David Keijzer (Reizche bat David Kezer).

Salomon werd aangesteld door de Joodse Gemeente op 27 februari 1724. Hij ging per week zes gulden verdienen. Een week later werd als zijn assistent de niet-joodse Huibert aangenomen. Hij verdiende één gulden per week.³

Uit dit huwelijk (o.a.):

1. *Marcus Salomon (Sjmaje ben Zelig Mojerberg)*, overl./begr. Muiderberg 10/11-7-1759, tr. *N.N.*, overl. (in de kraam) Muiderberg 12-2-1759, begr. ald.
Sjmaje werd begraven als Sjmaje ben Mozuz, 'die gewoond heeft op de begraafplaats'. Gezien het feit dat een kind van Sjmaje in 1756 in Muiderberg werd begraven, moet dit gezin daar toen al gewoond hebben. Voor de hand liggend is dan ook dat Sjmaje, hoewel nooit officieel aangesteld door de Joodse Gemeente, het werk van zijn vader had overgenomen.
Op 10 mei 1763 droeg de penningmeester van de Joodse Gemeente een aantal gouden en zilveren voorwerpen over aan de vereniging Megadlee Jetoemim. Deze voorwerpen waren nagelaten door Sjmaje en bij de Parnassijns in bewaring gegeven. Het ging onder meer om een paar gouden ooringen met granaat en diverse voorwerpen van zilver: een snuiftabaksdoos, een tandenstoker, een naaldenkoker, beugeltasgespen, een paar sjoelgespen en 22 borstrokknopjes.⁴
2. *Andries Salomon*, volgt IIa.
3. *Eva Salomon*, volgt IIb.

IIa. *Andries Salomon (Ansjel ben Zelig Mojerberg)*, geb. Muiderberg 1729, opzichter begraafplaats (1760-1787), overl. Muiderberg 11-1-1787, begr. ald., tr. Amsterdam 1-6-1760 *Grietje Abraham Boas (Gelle bat Awraham Jakov Getsjlik Boaz)*, geb. Amsterdam 1736, overl. Muiderberg 14-4-1782, begr. ald., dr. van Abraham Godschalk Boas en Clara Aron van Collem.

Ansjel werd aangesteld als *sjomeer* op 20 maart 1760. Hij verzocht om die functie, omdat hij na de dood van zijn vader al diens dienst vervuld had. Hieruit blijkt dat de Joodse Gemeente na de dood van zijn vader stilzwijgend de functie van *sjomeer* heeft laten vervullen door zijn moeder, die op haar beurt werd geholpen door haar zoon(s). De Joodse Gemeente stond toe dat Ansjel deze baan kreeg tegen een salaris van vier gulden per week en turf. Hij kreeg tevens dezelfde ondersteuning die zijn moeder bij Pesach kreeg, maar mocht de komende vier jaar geen opslag of ondersteuning vragen. Tevens werd met hem afgesproken dat zo lang hij in dienst zou zijn, hij Hendele en Gitche (zijn zussen) en Chaim (het kind van zijn overleden broer Sjmaje), niet ten laste van de liefdadigheid zou laten komen.⁵ In 1766 klaagde Ansjel bij de Parnassijns dat hij zijn zonen niet goed kon opvoeden, aangezien hij geen geld voor een onderwijzer had. De Parnassijns besloten daarop op 20 augustus 1766 zijn salaris te verhogen van vier naar vijf gulden per week, ingaande met het joodse Nieuwjaar op 4 september 1766. Als voorwaarde werd gesteld dat Ansjel de komende zes jaar niet om opslag zou vragen.⁶ Dat deed Ansjel ook niet, maar hij verscheen op 22 november 1768 wel opnieuw voor de Parnassijns. Hij maakte de Parnassijns duidelijk dat hij geen onderwijzer voor zijn zonen kon krijgen, aangezien hij zo afgelegen woonde. Dit probleem werd onderkend en de Parnassijns besloten Ansjel elk jaar met 20 gulden te ondersteunen, op voorwaarde dat hij een vaste leraar zou aannemen, die ook in zijn huis zou wonen.⁷

Toch was dit niet genoeg voor Ansjel. Op Muiderberg werden alleen volwassen betalende lidmaten begraven. Deze lidmaten vielen elk in een klasse, afgeleid van hun inkomsten en vermogen, en de klasse bepaalde de jaarlijkse contributie. De klasse bepaalde echter ook de begraafkosten en daarmee de plek op de begraafplaats. Ansjel zag hier mogelijkheden om zijn beurs te spekken. Hij hield geld achter van lidmaten door ze te begraven in een goedkopere klasse dan waartoe zij eigenlijk behoorden. Uiteraard kon dit niet geheim blijven en op 3 maart 1777 grepen de Parnassijns in. Ansjel werd geschorst en zou vanwege deze fraude uit zijn functie van *sjomeer* worden ontslagen, maar een aantal invloedrijke lidmaten kwam hiertegen in het geweer. Opdat Ansjel, zijn vrouw en zeven zonen (de dochters werden niet genoemd) niet van honger zouden omkomen, verzocht men om barmhartigheid. De Parnassijns besloten daarop Ansjel zijn functie terug te geven, op voorwaarde dat hij zich in het register van de gemeente zou intekenen. Daaraan was de voorwaarde verbonden dat Ansjel zijn dienst moest waarnemen zonder bedrog; bij de eerste misser zou hij er uit liggen. Om de lidmaten recht te doen, werd besloten een lijst met de prijzen voor alle klassen samen te stellen en op de begraafplaatsen op te hangen.⁸

Uit dit huwelijk (o.a.):

1. *Salomon Andries*, volgt IIIa.

IIIa. *Salomon Andries (Zelig ben Ansjel Heilbron)*, geb. Muiderberg 1763, opzichter begraafplaats (1787-1809), overl. Muiderberg, begr. ald. 18-4-1809, tr. Amsterdam 10-2-1788 *Anna Joseph Cohen alias Hanna Jesaia Muiderberg (Hanna bat Jesjaje hakohen)*, geb. Amsterdam 1769, overl. Muiderberg 22-4-1834⁹, begr. ald., dr. van Salomon Joseph Cohen (Jesjaje ben Jozpe hakohen Polak) en Rijna Salomon Kalf (Reine bat Zalman Kalb).

Zelig werd aangesteld als *sjomeer* op 24 september 1787.¹⁰ De weduwe van Zelig werd in die post gecontinueerd op 26 april 1809, zo lang zij zou blijven zorgen voor alimentatie van haar kinderen.¹¹

Uit dit huwelijk (o.a.):

1. *Andries Selick Heilbron*, volgt IVa.
2. *Jesaia Zelich Heilbron*, geb. Muiderberg 1791, doodgraver (1820), koopman (1824-1845), zonder beroep (1849), werkman (1851), overl. Amsterdam 27-1-1861, tr. Naarden 10-12-1820 *Jannetje Joseph Niekerk*, geb. Naarden 1797, koopvrouw, overl. ald. 16-1-1844, dr. van Joseph Moses Niekerk en Klaartje Abraham van Gelder.

Bij zijn huwelijk gaf Jesaia op doodgraver te zijn en te wonen bij de begraafplaats in Muiderberg. Van hem is geen aanstelling gevonden in die functie, waarschijnlijk assisteerde hij zijn broer.

IVa. *Andries Selick Heilbron*, geb. Muiderberg 1789, opzichter begraafplaats (-1834), overl. ald. 24-2-1834, begr. ald., tr. Muiden 23-10-1821 *Marianne alias Matje Tobias Cohen Kloot*, geb. Naarden 19-7-1796, overl. Muiderberg 19-5-1866, begr. ald., dr. van Tobias Salomon Cohen Kloot en Hanna Davids.

Zij tr. (2) Muiden 7-1-1835 Raphael Nathan Swaap, ook Raphael Sadok Nathan Swaap genoemd (zie IVb).

Het is onduidelijk wanneer Andries precies werd aangesteld als *sjomeer*. Het ligt voor de hand dat hij zijn moeder assisteerde na de dood van zijn vader en daarna zelf werd aangesteld.

Uit dit huwelijk, geb. te Muiderberg:

1. *Klaartje Andries Heilbron*, geb. 22-4-1826, overl. Amsterdam 2-10-1895, tr. Muiden 19-5-1850 *Abraham Zadok Rudelsheim*, geb. Amsterdam 20-6-1812, diamantslijper, overl. ald. 14-1-1873, zn. van Zadok Soesman Rudelsheim en Elsjie Joseph Zwart.
2. *Dientje Andries Heilbron*, geb. 24-11-1832, overl. Amsterdam 15-1-1912, tr. Muiden 15-5-1853 *Levie Jacob Dikker*, geb. Amsterdam 16-5-1826, diamantsnijder, overl. ald. 15-3-1890, zn. van Jacob Hartog Dikker en Roosje Levie de Haan.

IIIb. *Eva Salomon (Chava bat Zelig)*, geb. Muiderberg 1730, overl. Amsterdam 29-6-1800, begr. Muiderberg, tr. Amsterdam 2-3-1755 *Zadok Abraham Swaap (Tsadok ben Awraham Sjawab)*, geb. Amsterdam 1730, overl. ald. 5-10-1788, begr. Muiderberg, zn. van Abraham Nathan Swaap en Rebecca Joseph.

Uit dit huwelijk (o.a.):

1. *Nathan Zadok Swaap*, volgt IIIb.

IIIb. *Nathan Zadok Swaap (Noete ben Tsadok Sjawab)*, geb. Amsterdam 1772, venter in katoen en lijnwaad (1812, 1816), koopman (1826), zonder beroep (1834), overl. Muiderberg 15-11-1834, begr. ald., otr. Amsterdam 16-10-1801, tr. Weesp *Beletje Moses de Jong*, geb. Fürth (D) 1779, overl. Muiderberg 25-7-1864, begr. ald., dr. van Moses Barend de Jong en Fijkje Raphael.

Na de dood van Andries Selick Heilbron werd zijn weduwe voorlopig aangesteld als opzichtster, met de bepaling dat zij zich door een man moest laten assisteren als dat noodzakelijk was. Waarschijnlijk koos zij Nathan Zadok Swaap in deze plaats. Nathan overleed kort daarop in Muiderberg, terwijl zijn

echtgenote nog in Amsterdam woonde. Nadat een jaar later de weduwe Heilbron met de zoon van Nathan trouwde, verzocht deze of zijn moeder bij hen in hun huis bij de begraafplaats mocht komen wonen. Dit werd toegestaan voor zes maanden, maar zij bleef tot haar dood bij haar zoon wonen.

Uit dit huwelijk (o.a.):

1. *Raphael Nathan Swaap*, volgt IVb.
2. *Eva Nathan Swaap*, geb. Amsterdam 1802, overl. ald. 22-2-1842, tr. Weesp 7-5-1826 **Benjamin Joseph Nieuwkerk**, geb. Naarden 12-7-1800, koopman, overl. Amsterdam 24-7-1865, broer van Jannetje (zie IIIa2).
Hij tr. (2) Muiden 23-8-1846 zijn nicht Klaartje Mozes van Gelder.
3. *Joseph Nathan Swaap*, geb. Amsterdam 16-5-1812, pakhuis knecht (1845), tapper (1851, 1864), bediende (1874), overl. 's-Gravenhage 29-7-1899, tr. (1) Amsterdam 9-7-1845 **Klaartje Saaije Heilbron**, geb. Naarden 2-9-1824, overl. Amsterdam 28-1-1851, dr. van Jesaia Zelich Heilbron en Jannetje Joseph Niekerk (zie IIIa2); tr. (2) Amsterdam 22-5-1851 **Rebecca Elias Barendz**.

IVb. *Raphael Nathan Swaap*, ook Raphael Sadok Nathan Swaap, geb. Amsterdam 1806, opzichter begraafplaats (1835-1866), overl. Muiderberg 13-1-1866, begr. ald., tr. Muiden 7-1-1835 **Marianne alias Matje Tobias Cohen Kloot**, geb. Naarden 19-7-1796, overl. Muiderberg 19-5-1866, begr. ald., weduwe Andries Selick Heilbron (zie IVa).

De Joodse Gemeente besloot Marianne ter gelegenheid van haar huwelijk met Raphael Nathan Swaap een gratificatie van 25 gulden toe te kennen. Raphael werd aangesteld als *sjomeer* op 11 februari 1835. Kort daarop werd hem verweten het kerkhof voor korte of langere tijd te hebben verlaten zonder permissie van de Joodse Gemeente. Eind 1835 vond een aanzienlijke diefstal plaats in Raphael's woning bij het kerkhof. De Joodse Gemeente besloot hem 100 gulden voor te schieten voor kleding en dergelijke. Dit bedrag moest in acht maandelijks betalingen terugbetaald worden.¹²

Uit dit huwelijk:

1. *Nathan Sadok Swaap*, volgt V.
2. *Hanna Sadok Swaap*, geb. Muiderberg 8-1-1838, overl. Amsterdam 3-4-1898, tr. Muiden 26-9-1858 **Meijer Samuel Canes**, geb. Amsterdam 16-8-1824, onderwijzer, overl. ald. 2-2-1885, zn. van Samuel Meijer Canes en Betje Liepman Mijzen.

V. *Nathan Sadok Swaap*, geb. Muiderberg 21-1-1836, landbouwer (1864), opzichter begraafplaats (1866-1910), veehouder, lid Gemeenteraad, overl. ald. 6-2-1910, begr. ald., tr. Amsterdam 2-3-1864 **Saartje Noordwal**, geb. Gorredijk (Opsterland) 7-6-1834, dienstbode (1864), overl. Apeldoorn 29-8-1911, dr. van Philip Abraham Noordwal en Engelina Abraham Hes.

Op 21 april 1863 werd besloten dat Nathan zijn vader mocht assisteren. Op 24 januari 1866 kreeg hij een tijdelijke aanstelling. Per 1 april 1866 werd hij officieel aangenomen als bewaarder. Zijn salaris bedroeg 288 gulden per jaar.¹³ In 1908 was Nathan geruime tijd ziek. Hij had dit echter niet doorgegeven aan het kerkbestuur, iets waartoe hij volgens de reglementen wel verplicht was. Toen het kerkbestuur dit alsnog te horen kreeg, wilde men Nathan eigenlijk per direct ontslaan. Gezien zijn hoge leeftijd en financiële situatie – hij zou bij oneervol ontslag geen pensioen krijgen – werd op 31 maart 1908 besloten dat de secretaris van het kerkbestuur naar Muiderberg zou afreizen en Nathan streng zou onderhouden. Daar aangekomen bracht de secretaris de volgende boodschap over: binnen acht dagen moest Nathan zelf ontslag nemen, anders zou schorsing volgen. Nathan reageerde verbaasd, hij vond het verzuim niet zo ernstig en hij vond dat hij voor voldoende waarneming van zijn functie had gezorgd. Het kerkbestuur riep Nathan op om op 12 april 1908 naar Amsterdam te komen, maar op die dag bleek Nathan nog te ziek om zijn woning te verlaten. Ruim twee weken later werd door het kerkbestuur een brief van Nathan behandeld. Hierin stelde hij dat zijn schoonzoon Salomon Hartog zijn plaatsvervanger kon zijn, maar dat hij over een paar dagen toch weer aan het werk zou kunnen. De vergadering

Grafstenen van Nathan Sadok Swaap (1836-1910) en Saartje Swaap Noordwal (1834-1911) te Muiderberg

stelde dat Hartog niet de aangewezen man was, maar stond hem bij uitzondering toe zijn schoonvader te assisteren. Nathan zou immers toch weer snel zijn werk kunnen opnemen. Daarna regende het klachten over Nathan, over niet schoon gemaakte zerken en andere onzorgvuldigheden. Op 20 oktober 1908 werd hem door het kerkbestuur zelfs tien gulden boete opgelegd, aangezien hij een niet-jood voor hem de graven liet delven.

Na een korte ziekte overleed Nathan in 1910 en in de vergadering van het kerkbestuur wijdde men de enige woorden aan zijn nagedachtenis. In de notulen werd daarover het volgende genoteerd: 'bewaarder Swaap, die al moge hij door zijn leeftijd, en tengevolge daarvan mindere toeschietelijkheid om te voldoen aan de eischen, die thans aan de functie van bewaarder eener begraafplaats als te Muiderberg, wel eens reden tot aanmerking gegeven hebben, toch zijn ambt getrouw en daarbij in ieder opzicht godsdienstig heeft waargenomen'. Nathan's schoonzoon Salomon Hartog werd in dezelfde vergadering aangewezen als zijn voorlopige plaatsvervanger. Aan Nathan's weduwe, Saartje Noordwal, werd gevraagd of zij, net als in 1834 gebeurde, in het ambt 'wilde blijven zitten'.

Saartje ging hier onder dankzegging mee akkoord. Op 1 augustus 1911 verzocht zij het kerkbestuur of zij om gezondheidsredenen naar Amsterdam mocht verhuizen. Dit werd toegestaan, schoonzoon Salomon Hartog was toch immers in dienst als plaatsvervanger. Binnen een maand overleed Saartje echter en werd de opvolging van de functie van bewaarder urgent.⁴⁴

Uit dit huwelijk, geb. te Muiderberg:

1. levenloos geboren zoon, geb. 8-5-1865.
2. *Raphael Sadok Nathan*, geb. 1-4-1866, overl. Muiderberg 14-8-1866.
3. *Engelina Swaap*, geb. 28-5-1867, overl. Auschwitz 19-2-1943, tr. Muiden 30-1-1889 **David Barents**.
4. *Marianne Swaap*, volgt VI.
5. *Bertha*, geb. 24-11-1868, overl. Auschwitz 19-2-1943, tr. Muiden 7-5-1902 **Joseph Furster**.
6. *Raphael Zadok*, geb. 26-11-1870, overl. Muiderberg 2-3-1871.

7. *Philip Maximiliaan*, geb. 24-3-1872, overl. Muiderberg 30-3-1874.
8. *Hanna Ester Swaap*, geb. 24-3-1872, overl. Sobibor 4-6-1943, tr. Muiden 27-10-1897 **Simon Manus Keizer**.
9. *Mina Swaap*, geb. 16-3-1877, overl. Amsterdam 25-6-1937, tr. Amsterdam 14-8-1924 **Simon Frankvoorder**.

VI. *Marianne Swaap*, geb. Muiderberg 28-5-1867, overl. ald. 1-5-1936, tr. Muiden 25-1-1889 **Salomon**, zich noemende **Charles Hartog**, geb. Amsterdam 1-3-1861, diamantklover (1892), opzichter begraafplaats (1912-1932), overl. Muiderberg 25-11-1934, zn. van Jerohm Hartog en Anna du Moulin.

Salomon Hartog assisteerde zijn schoonvader tijdens diens ziekte in 1908 en werd na diens dood voorlopig aangesteld als plaatsvervanger. Na de dood van zijn schoonmoeder werd hij voorgesteld als opvolger, maar Salomon had nogal wat noten op zijn zang. Zo wilde hij 1000 gulden als bezoldiging hebben, maar daarnaast een gratis woning, vrijdom van personele belasting en vergoeding voor de stookkosten in het reinigingshuis. Daar kon het kerkbestuur wel inkomen, maar Salomon's laatste eis leverde wel een hoop spanningen op. Bij de begraafplaats was namelijk vanouds gelegenheid om wat te eten. Dit buffet leverde de familie van de *sjomrim* eveneens ongeveer 1000 gulden per jaar op. Salomon wilde de volledige exploitatie van het buffet in handen nemen, maar het kerkbestuur sribbelde tegen. Uiteindelijk ging men toch akkoord en in de loop van 1912 kreeg Salomon zijn officiële aanstelling.¹⁵

Op 26 september 1932 vroeg Salomon Hartog het kerkbestuur om eervol ontslag met ingang van 1 januari 1933. Het kerkbestuur besloot daarop dat ontslag te verlenen en hem een pensioen van 1000 gulden per jaar toe te kennen. Op 2 januari 1933 was er een officieel afscheid en werd zijn opvolger, H. Birnbaum, geïnstalleerd.¹⁶

Uit dit huwelijk (o.a.):

1. *Jerohm Hartog*, geb. Muiderberg 29-4-1892, onderwijzer, vertaler, auteur, lid Joodse Raad, overl. Bergen-Belsen 13-1-1945, tr. Amsterdam 21-12-1922 **Theresia Aa**.

Noten

1. Lydia Hagoort, *Het Beth Haim in Ouderkerk aan de Amstel*, Hilversum 2005.
2. In deze genealogie worden de namen gebruikt zoals zij voorkomen in de Nederlandstalige bronnen. Tussen haakjes staan de namen zoals zij voorkomen in de Hebreeuwse en Jiddische bronnen.
3. Stadsarchief Amsterdam (SAA), arch. 714, inv. nr. 1, pag. 114. Met dank aan Odette Vlessing te Amsterdam voor de vertaling van de Hebreeuwse teksten.
4. SAA, arch. 714, inv. nr. 2, pag. 560.
5. SAA, arch. 714, inv. nr. 2, pag. 438.
6. SAA, arch. 714, inv. nr. 3, pag. 54.
7. SAA, arch. 714, inv. nr. 3, pag. 89.
8. SAA, arch. 714, inv. nr. 3, pag. 310.
9. Muiderberg maakte sinds 1812 deel uit van de gemeente Muiden. Om aan te geven dat genoemde personen in het huis op de begraafplaats werden geboren of overleden, is in die gevallen Muiderberg in plaats van Muiden gebruikt.
10. SAA, arch. 714, inv. nr. 3, pag. 593. Met dank aan Moshe Mossel te Jeruzalem.
11. SAA, arch. 714, inv. nr. 10.
12. De notulen over 1834 en 1835 ontbreken. Een toegang op de notulen, met een korte omschrijving en het nummer van het besluit, is wel bewaard gebleven. Zie hiervoor SAA, arch. 714, inv. nr. 862, besluit 64 en inv. nr. 913.
13. SAA, arch. 714, inv. nrs. 863 en 923.
14. SAA, arch. 714, inv. nrs. 886 en 887.
15. SAA, arch. 714, inv. nrs. 103 en 888.
16. SAA, arch. 714, inv. nr. 907.

